

The prelude to the Finnish nuclear technology effort

Markus Ahlskog

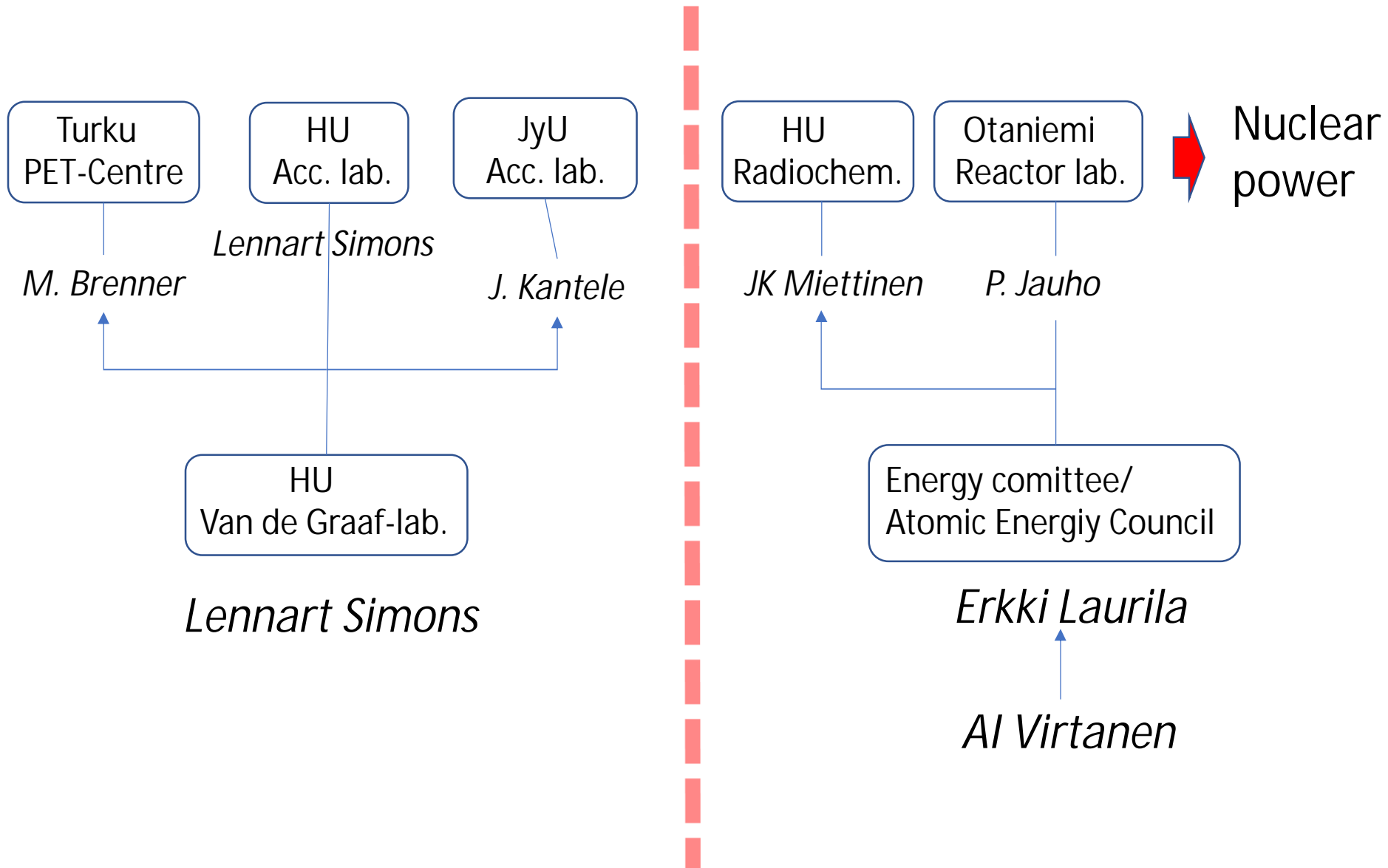
SYP 2022 / 1.11 2022

University of Jyväskylä
Nanoscience Center / Department of Physics

NSC
Nanoscience Center

Finnish nuclear physics and –technology: major items

A.I. Virtanen (AIV) and the Institute of Biochemistry

- Ph.D chemistry 1919
- Valio laboratory 1921
- Developed AIV food preservatives
- Institute of Biochemistry 1931
- Nobel Prize 1945

Very influential
in the 40's and 50's

Lennart Simons: The beginning of the career

1932: Ph.D in physics

1938–1940: Guest researcher at the Niels Bohr institute.
Got acquainted with nuclear physics.

1941: Professor at University of Helsinki

➡ Beginning of nuclear physics in Finland

1938 – 1939: Uranium fission

7/1938

Lise Meitner:
Escape to Sweden
Otto Hahn: continues
research on uranium

12/1938

Hahn makes first radiochemical
observations of fission in uranium

Meitner and O.R. Frisch develop
a simple model for the fission

1/1939

At the Bohr institute Frisch makes the first
direct observations of fission.

Lennart Simons aids with the experiments,
and begins himself to study fission.

Meitner and Hahn in the Berlin
laboratory c. 1910.

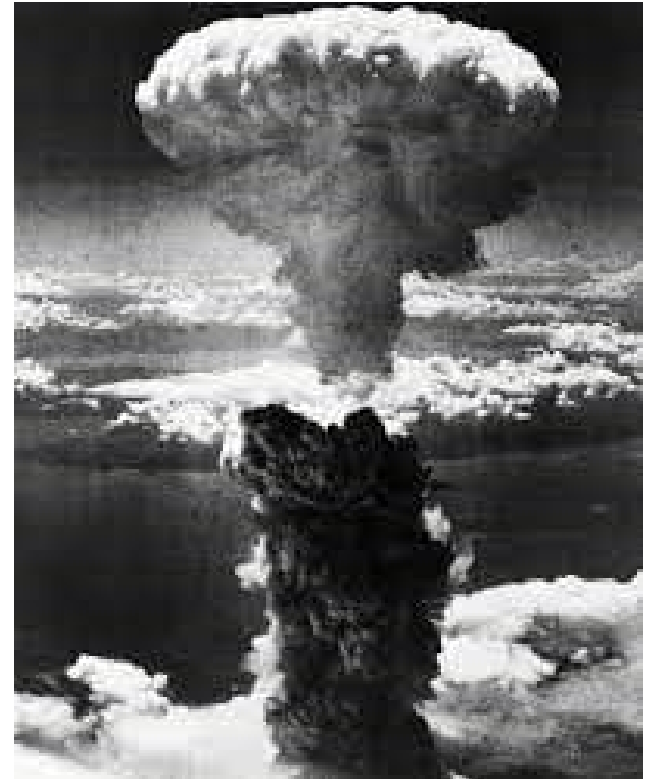
The Manhattan project: Atomic bomb based on Uranium fission

1942 - 1945

Manhattan project in the USA
(O.R. Frisch participates)

1945

The USA drops two atomic bombs on Japan
(Hiroshima, Nagasaki).
End of World War II

Lise Meitner after the war

- Very famous just after the war
- With President Harry Truman at her America-tour.

Meitner visited Finland in 1947,
hosted by Lennart Simons.

Simons work in the 40's on asymmetry of uranium fission

In fission, the nucleus generally splits asymmetrically

Simons began in Copenhagen work on determination of the asymmetry and continued it after the war in Helsinki

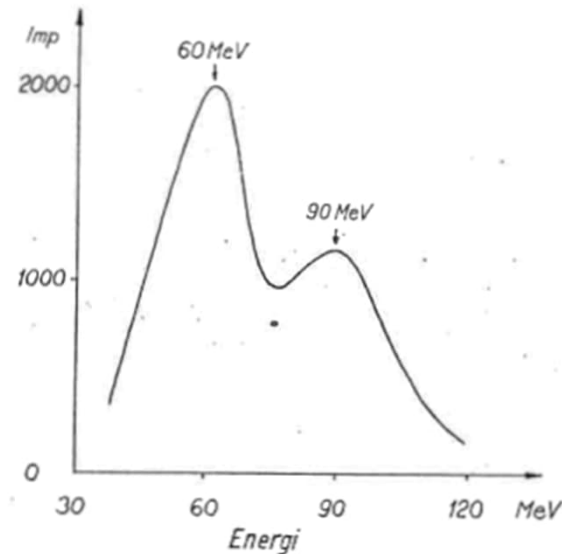

Fig. 1. Fissionsfragmentens energispektrum

Lennart Simons,
Sjätte Nordiska
Kemistmötet,
Lund, 1947

The work was shortlived and got little attention, since in the USA more accurate measurements were made

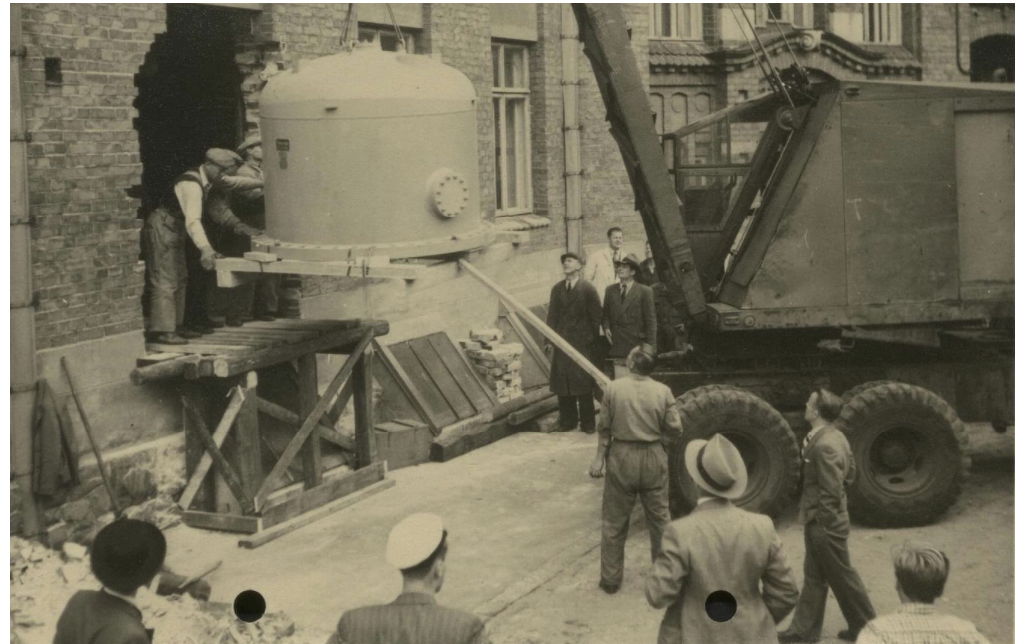
Simons and the beginning of nuclear physics: the Van de Graaff-accelerator

Internationally competitive research in nuclear physics required obtaining an accelerator

Funding for Van de Graaf in 1947

The economy was still in warlike condition, so the funding was very exceptional

Not operational until 1958

1946: *Runar Gåsström* began as assistant for Simons. Worked until 1951 within the Van de Graaff-project

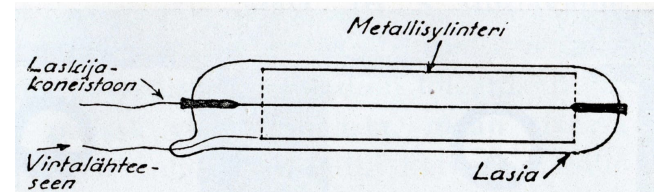
Simons and beginning of nuclear technology: Medical isotope-based diagnostics

1946

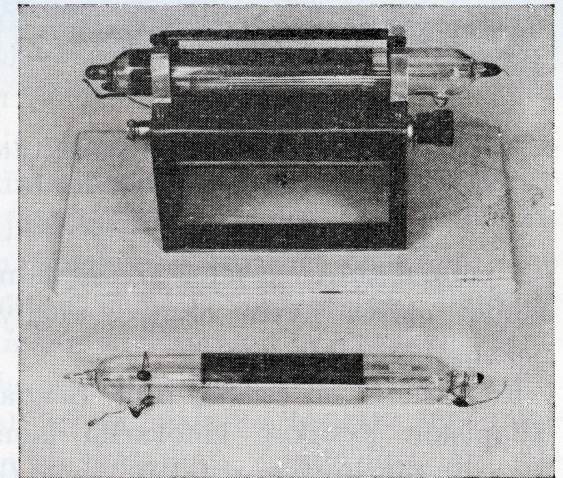
Simons took the initiative whereby research began on the use of isotopes in medical diagnostics at the Maria Hospital

1948-1954

Runar Gåsström was in charge of the practical realization of the collaboration with medical scientists

Kuva 41. Geiger—Müller-putki. Kaavakuva.

Kuva 42. Geiger—Müller-putkia, joilla ydinhiukkasia voidaan todeta. Putkien pituus 10 cm. Valmistetut Helsingin Yliopiston Fysiikan laitoksessa. L. Simonsin valok.

Who was Runar Gåsström ?

Viktor Gåsström, previous America-immigrant and **red agitator**, supported his family (incl. Runar Gåsström) as independent housebuilder. The son Runar Gåsström studied physics at Moscow University.

1906 USA

1933 Soviet Union

1946 Finland

Runar Gåsström
at prof. Simons

A.I. Virtanen and Lennart Simons

AIV became chairman of the Academy of Finland in 1948

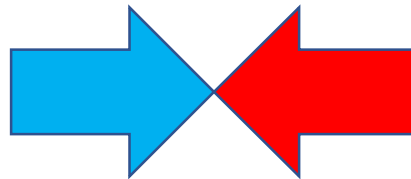
Uncompromising opponent of "YYA-politics"

Hostile to the few left-leaning or progressive minded scientists

Simons became at the end of the war outspokenly progressive on political matters

Was modestly active in the Swedish Peoples Party, where he represented the left wing

Politically more passive since the 50's

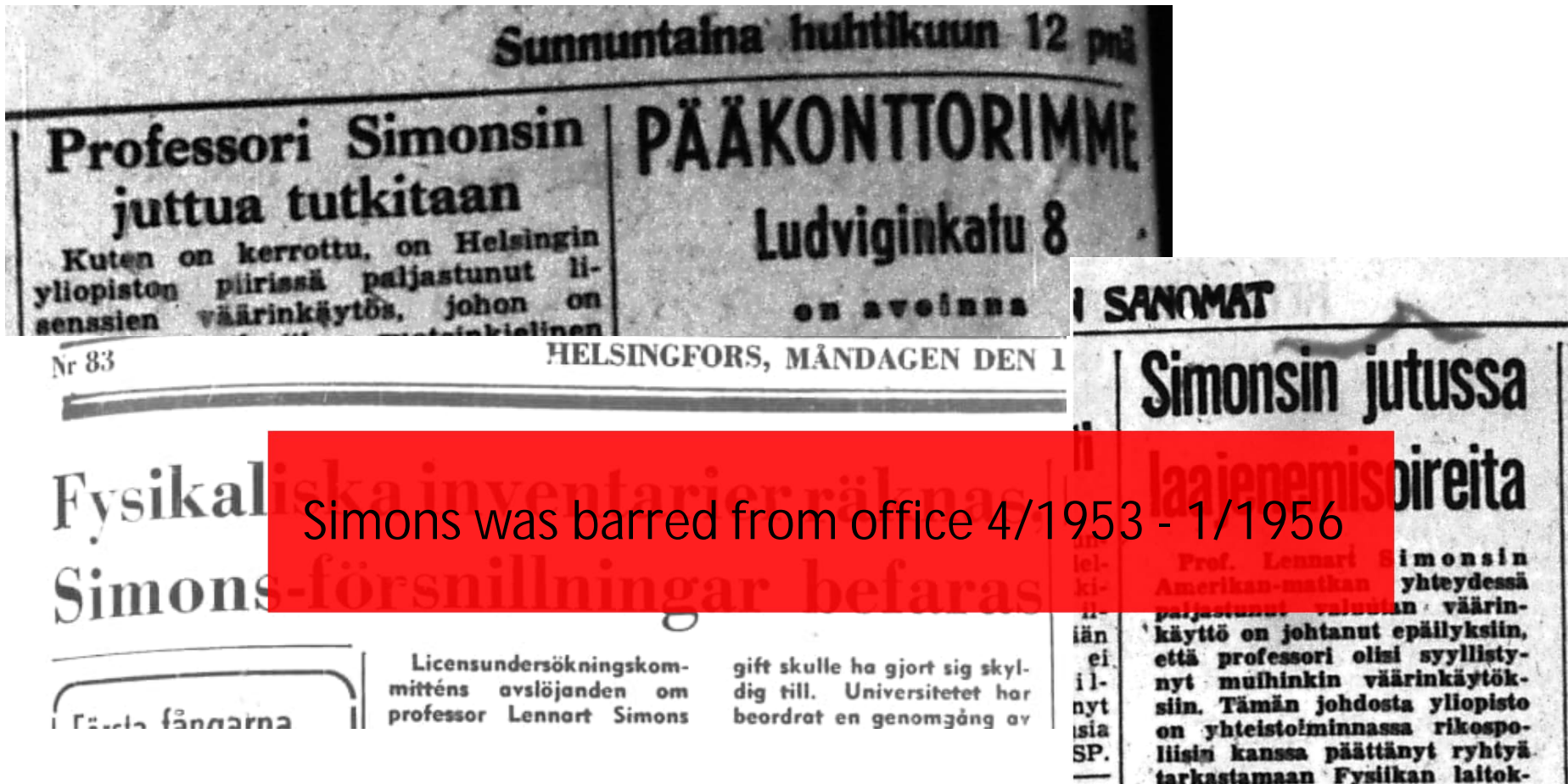
Several indirect indications of a collision. Was probably unavoidable.

The Simons case in the Helsinki Court of Appeals (Helsingin hovioikeus)

1953

Simons was suspected of embezzlement and smaller wrongdoings

The charges were officially initiated by Department head prof. Nils Fontell

Runar Gåsström moves abroad

Runar Gåsström statements on Simons under police investigation

→ Gåsström suddenly in the focal point of the Simons case in the summer 1954

Ylioppilaslehti
22.10 1954

4 No 34 — YLIOPIILASLEHTI — 1954

MITÄ TAPAHTUU FYSIIKANLAITOKSELLA? ASSISTENTTI HERÄTTÄÄ HUOMIOTA

Helsingin yliopiston fyysikaalilaitos on viime aikoina herättänyt kaupungilla paljon kiinnostusta. Keskeisimmät ovat saaneet alkunsa erään assistentin, maist. Gåsströmin edesottamuksista. Vallitsevaa vain on, että tämä tavallisesti omaan laskuunsa toimineen henkilön puhut ovat aiheuttaneet laajan koko laitoksen yllä-

lä hän hallitsee ydinfysiikan kysymysten tutkimisessa tarvittavien kokeiden lisäksi myös ruotsin, suomen, venäjän, englannin, ranskan ja saksan kielet.

TIEDEMIEHEN UTELIAISUUTTAKO?

Assistentti Gåsström on osoittautunut tutkijaksi, joka on kaikessa pyrkinyt pyyymään ajan tasalla. Mutta hänen tiedonja-

hin, mm Englantiin, Maist. Gåsströmin vierailut ovat usein muodostuneet todellisiksi pakko-vierailuiksi. Niinpä Tukholman Nobel-instituutista lähetettiin tänne terveiset, että maist. G. nuuskintoineen on käynyt todelliseksi maanvaivaksi ja että olisi syytä pitää hänet täällä aisoissa. Ranskassa maist. G. opiskeli sikäläisen valtionstipendin turvin, jonka "salonkikomunisti" Joliot-Curien sa-

tiin molemmat Buckit, varsinkin, kun Gåsströmin auto oli Ranskassa rekisteröity, kuten kaikkienkin hänen uusi Austinin-sakin, Maist. Gåsström on usein kertonut saaneensa stipendejä? Mistä? Yhtämittaiset stipendit ja ulkomaanmatkat edellyttävät, että jossakin on stipendirahasto, jonka avokäisyys varmaan vetää vertoja Suomen Kulttuurirahastolle ja Vihurin säätiöllekin. Sillä esim. Suomen Fyysikkoi-

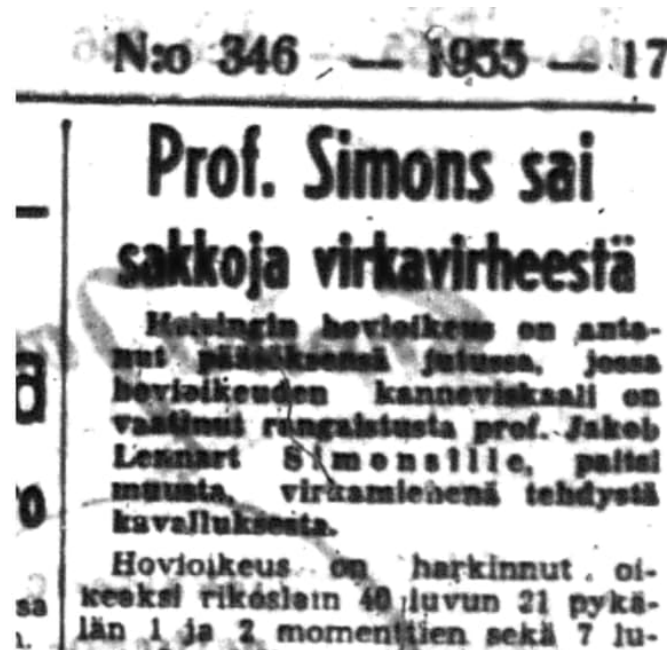

Runar Gåsström with family moves to Holland 10/1954, never to return

The Simons case in the Helsinki Court of Appeals (Helsingin hovioikeus)

1955

Verdict 22.12: Simons was given minor fines, but in practice he won the case

The case was quickly forgotten by the general public

1955 - 1958: The Energy committee

12/1953

President Eisenhower holds in the UN his *Atoms for Peace*-talk

End of 1954

Serious discussions in the Akademy of Finland

16.3 1955

Letter from Akademy/AIV to the Government

25.3 1955

The Government assigns the Energy Committee, with prof. Erkki Laurila as chairman

Erkki Laurila and TKK (now Aalto Univ.) technical physics

1945

Professor of technical physics at TKK

- Activities:
- Computer technology
 - Control engineering
 - Semiconductor technology

Laurila was a pioneer of these fields in Finland

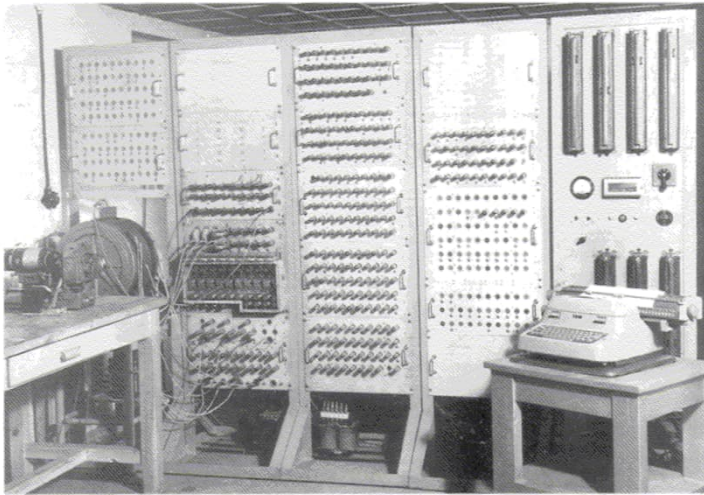
1954

Laurila was the key person in founding the "Matematiikkakone-komitea", a committee working towards constructing the first computer in Finland

1955 → CHAIRMAN OF THE ENERGY COMMITTEE

Erkki Laurila as pioneer of the computer age: Two examples

The ESKO-computer
(Matematiikkakone-komitea)

Semiconductor technology

Erkki Laurila,
*Lämpösähköisten ilmiöitten
teknillisistä sovellutuksista*
Arkhimedes, No.1, 1957

Erkki Laurila,
Puolijohteiden fysiikasta
Arkhimedes, No.1, 1958

- ➔ Laurila was for his time excellently versed in the scientific-technological basis of the rising field of computing
- ➔ Laurila's change of direction was no small matter

The Energy committee and the Atomic Energy Council [Atomienergianeuvottelukunta (AEN)]

Energy committee 1955 – 1958

Committee Report 1956:

- Test reactor to TKK
- Other investments in atomic technology

AEN at the Ministry of Finance in 1958

Atomic Energy Council (AEN) 1958 →

Erkki Laurila chairman → 1977

The Energy committee and Lennart Simons

During 1954 – 1958 Simons was active both on research on reactor technology as well as in the public debate on atomic technology.

9.9 1958

HELSINGIN SANOMAT

**Prof. Simons esitelmöi
Geneven atomikokouksessa**

Muillakin pohjoismailla puheenvuoro

(Erikoisesti Helsingin Sanomille)
★] Geneve, 8. 9. (UPI)
Geneven rauhanomaisessa atomikonferenssissa kohdistui huomio maanantain istunnoissa Pohjoismaihin, joiden edustajat esittelivät tutkimuksiaan aina

Maallikon on vaikea saada käsitystä esitelmän sisällöstä, mutta tieteelliset tiedemiehet sanoivat, että prof. Simonsin tutkimustyö lisää tietoja tältä alalta ja saattaa osoittaa tautua hyödylliseksi uusien reaktorien suunnittelussa.

Still, Simons apparently was in no dealings with the energy committee

Did the Energy committee and the Simons case have a connection ?

Hypothesis: The underlying motive behind the Simons case was to keep Simons away from the Government allocations to atomic technology

Motivations:

The Simons case was unique and by itself quite senseless. It is questionable whether there was genuine faith in the charges

Simons leftist/progressive profile + suspect assistant Gåsström

Timing: just right for the hypothesis

Simons was in the early 50's the only internationally recognized nuclear physicist.

=> Without the Simons case difficult to justify sidelining him

There are hints that removing him from office was the goal of the charges

International paragons to the Simons case ?

France:
Frederic Joliot-Curie

Leading nuclear physicist
in France

Member of the French
Communist party

Directed French Research
on atomic technology (CEA)
until was dismissed in 1950
for political reasons.

USA:
Robert Oppenheimer

Physicist who was
scientific leader of the
Manhattan-project.

Like many other
physicists, had in the
30's some connections
to the communist
movement

Had to face hard and
public investigations in the
50's because of suspected
ties to the Soviet Union.

A "case" connected
to Simons:

Professor of nuclear
Physics, Phil B. Smith,
Groningen Univ.

- "McCarthy-
refugee" from USA
- active in Pugwash-
movement.

- Participated in Dutch-
Nordic Accelerator-
symposium in Hanko
in 1964.

- Simons guest
lecturer at HU Dept.
of Physics 1-5/2 1965.

Via Test Reactor to Nuclear power

The Otaniemi Test Reactor became operational in 1962

Formed the basis of TKK teaching and research of atomic technology

The Loviisa nuclear reactor was ordered from the Soviet Union in 1969

The Loviisa & Olkiluoto nuclear power stations were operational by the early 80's

Runar Gåsström "Back in the USSR"

1960

Return to Soviet Union

One picture
tells more
than ...

1960 –
1990

Doctor of Science 1961 in non-public
defence occasion

Was a well salaried professor

1960's: Gåsström (left),
unknown, and Yuri B. Rumer
(Georg Rumer), who is
counted among the pioneers
of quantum physics

SUMMARY

- The atomic history of Finland begins with Simons Copenhagen years 1938-1940
- The political strains of the time affected the development of atomic technology :
 - The Simons case
 - The career change of Laurila ?
- The significance of the Gåsström case is still unclear.

Markus Ahlskog

Katsaus Suomen varhaiseen atomihistoriaan

Finska Vetenskaps-societeten –
Suomen Tiedeseura 2022

1847–1947
Maanantaina, toukokuun 5. pnä — N:o 119

Amerikka johtaa atomitutkimusta.

Euroop

U.S. —
Atomin ydintyö, ilmeisesti johtaa, ilmeisesti Lise Meitnerin tutkimukset, jotka kansainvälisessä yhteistyössä on saavutettu, saapui tänään Suomeen.

Professori Meitnerin aikaisemmin elämäntyöstä haastatteluun on ollut rohkauttavaa tutkimustuloksia, "Elämästä ennätetään jälkeen", hän mainitsi kuitenkin sena ollut kiinni kokeista ja myösi Wienissä tohtoriksi siirtyi Berliiniin, Max Planckin opistoilla myöhemmin instituutissa fysikaalisen kokonaisuuden pakomatkan jälkeen v. 1938 ja siinä toimi aluksi instituutissa. Nykyään Tukholmassa tuolla ilman opetuksen aiotaan Tukholmaan oma hankitaan epäsuorasti. Toisaalta, seksi hänellä on vain hallussaan kolme lupetta insinööritieteen akatemiassa laboratoriotutkimuksia varten.

Eurooppa ei voi nykyisin enää kilpailla Amerikan kanssa tämän alan tutkimuksessa, huomautti haastateltava, koska Amerikalla on käytettävissään jättäjä-

MARKUS AHLKOG

KATSAUS SUOMEN VARHaiseen ATOMI-HISTORIAAN

Uusien, että ydintyö on tällä hetkellä vielä paljon yllätyksellistä, vaikkei sanoo, miten ydintyö päätetään, kun atomien ydintyö saavutuksia voidaan soveltaa alustukseen voimakkaita, mutta taloudellisesti liian kalliiksi, sitä tärkeintä on, että voimakkaita vastustaa, koska Urania jakamalla 160 eri substanssiksi, biologian aluudessa huolehdittavat, mutta avoimia. Radioaktiiviset elementit, jotka voidaan todeta lopuksi, alaa kohtaan on en aikana suuritehoista ei atomien ole sitä kohtaan nähnytään, sitten oleskeli itner esitelmöitsä prof. Hahnin tutkimuksista, atomien ytimessä, joka on tällä, Prof. Meitnerin maanantaina esitelmöitsä

rittmisistä tutkivat uraniatomien hajoamisreaktion atomipommille matkansa maan Heisinkiin ja esitelmä klo 10 aiheesta. — H.

Suomen Tiedeseura 2022

Kuulutan atomitutkija, prof. Lise Meitner (vas.) saapui esitelmöitsä